

DE NIEUWSTE VAN DE LEIDSE WERKGROEP

MOEDERTAALONDERWIJS IN ONTWIKKELING. Een overzicht van onderzoek tot 1981.

Leidse Werkgroep Moedertaaldidactiek

Dick Coutinho, Muiderberg 1982. (569 p).

Dit boek reflecteert op de onderwijspraktijk die door de Leidse Werkgroep gepubliceerd werd in "Moedertaaldidactiek ; een handleiding voor het voortgezet onderwijs" (Muiderberg, 1980). Het is een status questio-nis van het wetenschappelijk onderzoek over en in dienst van moedertaal-onderwijs aan 12- tot 18-jarigen. In elk hoofdstuk brengen één of meer wetenschappers verslag uit over onderzoek dat zijzelf leverden i.v.m. een deelaspect van de moedertaaldidactiek, aangevuld met een overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen op dat terrein.

Zoals blijkt uit een inleidend theoretisch artikel is de moedertaaldi-dactiek een jong vak, waarin nog weinig empirisch onderzocht is. Het groot aantal publicaties bestaat vooral uit een neerslag van persoonlijke ervaringen en een standpuntbepaling. De auteur vermeldt drieërlei redenen hiervoor : de moedertaaldidactiek heeft nog weinig status en krijgt daardoor slechts beperkte middelen ter beschikking om onderzoek te verrichten ; bovendien is de vooropleiding van de moedertaalleraar vaak niet geïntereerd op onderwijskundig onderzoek ; tenslotte is er geen duidelijke afspraak i.v.m. object, doel en werkwijzen. Het artikel vervolgt met een terreinafbakening betreffende deze laatste drie aspekten.

De 17 volgende hoofdstukken zijn gewijd aan specifieke deeldisciplines van de moedertaaldidactiek en telkens opnieuw blijkt hieruit het jonge, initiële van het vak. Een overzicht :

De laatste decennia wordt steeds meer gewerkt aan een perfectionering van beoordelingstechnieken voor de evaluatie van taalvaardigheid. Hierbij krijgen lezen en schrijven de meeste aandacht, spreken en luisteren de minste. Toch staat het onderzoek van het leesproces nog vrijwel in de kinderschoenen, omdat er geen adequate theorie bestaat over tekstbegrip. En ook i.v.m. het schrijfonderwijs is de wetenschap niet ver gevorderd. De auteurs behandelen enkele onderzoeken rond drie actuele thema's in de schrijfdidactiek : attitude en motivatie (schrijfpret en schrijfangst), publiekgerichtheid (en publiekgevoeligheid) en het schrijfproces van de leerling-schrijver.

De studie van de taalbeheersing (of : de verbale communicatie) komt ook nog maar net op gang. Niettemin heeft die al een grote bijdrage geleverd aan de ontwikkeling van moderne didactische ideeën zoals gericht schrijven, luister-onderwijs en kritisch lezen.

Wat de luistervaardigheid betreft : er bestaat een grote verscheidenheid in onderzoek, omdat vaak vertrokken wordt vanuit verschillende visies op wat goed luisteren is.

De literatuurdidactiek is eveneens een wetenschap in wording, die nog in het stadium van de brainstorm verkeert. En hoewel de laatste jaren veel gepubliceerd is rond jeugdliteratuuronderwijs blijft dit beperkt tot praktische toepassingen, zonder theoretische of empirische achtergrond. Hetzelfde geldt voor drama, dat bovendien veelal verkeerdelijk bij "spreken" wordt ondergebracht, terwijl het als productieve tegenhanger van "kijken en luisteren" moet gezien worden.

Rond grammatica worden wel veel theorieën ontwikkeld, maar weinige daarvan zijn empirisch getoetst. De auteur geeft enkele empirische onderzoeksresultaten weer i.v.m. een aantal veelgehoorde uitspraken : het grammatica-onderwijs heeft een status quo bereikt, het is te moeilijk voor de leerlingen, het is vervelend en bovendien nutteloos voor het vreemde talenonderwijs en voor de ontwikkeling van taalvaardigheid.

Heel veel onderzoeken betreffen de rol van taal bij leren en onderwijzen, omdat zoveel verschillende invalshoeken kunnen gekozen worden, gaande van ruzie maken op de speelplaats tot de taal in het wiskunde-onderwijs. Ook over de sociolinguïstiek m.b.t. het onderwijs bestaan ontzettend veel publicaties, omdat veel sociolinguïsten zich ook inderdaad betrokken voelen. De auteur behandelt een aantal relevante thema's : taaldiversiteit en taalvariatie, taal en achterstandsituaties, taalattitudes en verbale interactie.

De klasinteractie wordt eveneens vaak geanalyseerd. De auteur stelt vast dat het onderzoek zich positief ontwikkelt, maar vraagt zich af of al die inzichten ook leiden tot een verbetering van de interactie in de klas ; een open vraag, die men bij elke deeldiscipline kan oproepen.

Verder worden een aantal theorieën i.v.m. het taalgebruik in schoolboeken aangestipt, die nog naar de praktijk toe moeten vertaald worden. Er is een aanzet tot massamedia-didactiek, waarover in het buitenland al veel gepubliceerd is. Ook het uitvoeren en evalueren van een nascholingsproject voor leraren Nederlands en de activiteiten van de Commissie Modernisering Moedertaalonderwijs en de Stichting voor de leerplanontwikkeling i.v.m. de geïnstitutionaliseerde leerplanontwikkeling in Nederland zijn aan de orde.

Tot slot is er een origineel artikel over autonomie, waarin geen verslag wordt gedaan van onderzoeken ; het artikel is het onderzoek zelf.

De informatie die de auteurs verschaffen, richt zich zowel tot hun collega's-onderzoekers als tot mensen die met beide voeten in het onderwijs staan : docenten en studenten in de lerarenopleiding en leraars uit het secundair onderwijs. Men vindt er geen praktisch bruikbare informatie in de vorm van pasklare lesmodellen. Maar door inzicht te verwerven in het aan de gang zijnde onderzoek rond verschillende deelaspecten van de klaspraktijk kan men zijn eigen visies hieromtrent

verruimen. En dat vindt vaak zijn vertaling in de praktijk van elke dag. Laten we het tenminste hopen !

Rita Rymenans, Romeinse put 50, 2520 Edegem

OVER HET ANALYSEREN VAN GESPREKKEN

Dolf Hartveldt : De Gesproken Samenleving, over het analyseren van gesprekken, Dick Coutinho, Huiderberg, 1982 - nr. 4 in de serie Randgebieden.

"Wij gaan van onze kant uit van een in principe zo breed mogelijke visie op taal. Daarom vinden wij dat taalbeschouwingsonderwijs zich op erg verschillende aspecten van taal kan en moet richten.

We kunnen ons als leerkracht daartoe door de verschillende subdisciplines van de taalwetenschap laten inspireren".

(Daems, Pepermans, Roger : Leren leven in taal, De Sikkel, 1982, p. 112)

Dat een boek als DGS ook voor leerkrachten interessant is, daar hoef ik na bovenstaand citaat niet langer bij stil te staan.

Uiteraard is niet alles zonder meer bruikbaar in de klas, maar toch zijn er een aantal waardevolle lesideeën uit te halen. Waarover later meer.

Eerst iets over de inhoud.

Hartveldt's werk is te situeren binnen de "funktionele linguïstiek". In deze tak van de taalwetenschap worden taal en samenleving "als een elkaar in stand houdend geheel" (p. 8) gezien, als "een in voortdurende wisselwerking staand organisch geheel" (p. 8). Hartveldt streeft er dan ook niet alleen naar een nauwkeurig beschrijvingsapparaat voor hele gesprekken te leveren. Hij wil daarenboven ook proberen te beschrijven "hoe de sociale organisatie van de samenleving waarin we leven, in onze gesprekken tot uiting komt" (p. 14).

Het interessantste voor de leerkracht lijken me hoofdstukken vier en vijf.

In hoofdstuk vier behandelt Hartveldt de situationele factoren die meespelen in de interactie : setting/lokatie, gespreksmedium/kanaal, de interaktanten (deelnemers) en hun hoedanigheden (rol, sekse, status, ...), gespreksdoel en -onderwerp, de toonzetting en de taal. In hoofdstuk vijf legt Hartveldt een verband tussen interactie en ideologie: welke zijn de normen, waarden en opvattingen die beïnvloeden wanneer, waarover, hoe enz. we spreken, en hoe komen die aan de oppervlakte? De overige hoofdstukken zijn daarom niet oninteressant maar ze vergen